

EN EL CENTENARI DE FRANCESC XAVIER BUTINYÀ, AUTOR DE LA RENAIXENÇA

JÚLIA BUTINYÀ*

Francesc Xavier Butinyà i Hospital va néixer el 16 d'abril de 1834. La seva família regentava un establiment d'una indústria tradicional, la de corders, ofici que exercia a Banyoles des que s'hi havia establert, procedent de Catalunya Nord, a començaments del segle XVIII¹. Ell n'era l'hereu, però als vint anys se n'anà a Lloïola, per ingressar a la Companyia de Jesús. Després d'una estada a l'Havana (1859-1863), on dirigí l'Observatori Astronòmic, va estudiar Filosofia i Teologia a Lleó, matèries en què es doctorà.

Del 1871 al 1874 el tenim ensenyant tant assignatures científiques com teològiques a la Universitat de Salamanca. Aquest darrer any fundà, amb el recolzament del bisbe Lluc i Garriga, la congregació de les Serves de Sant Josep, que tenien una forma de vida cooperativista, a l'estil dels socialistes

* Professora de Filologia Catalana a la Universitat Nacional d'Educació a Distància. Corresponent a Madrid de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

¹ Les monografies més recents es deuen a dos doctors en Història, que l'estudien com a fundador: J. Martín Tejedor, *Francisco Butiñá y los Talleres de Nazaret. Utopismo socialista del siglo XIX en el catolicismo español*, CSIC, Madrid 1977, i A. de Cáceres, *Trabajo y dignidad humana. Una interpretación en el siglo XIX. Francisco Javier Butiñá, S. J.*, Salamanca 1984. També es fa el recorregut biogràfic a *Una visió de la dona catalana en el segle XIX*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona 1982, pp.13-28, on publico una part de l'epistolari familiar. Amb especial incidència als punts d'interès per a la història de l'Església catalana, vegeu *Francesc Xavier Butinyà, S. J. 1834-99*, a "Analecta Sacra Tarraconensia" LIX (1986), amb la bibliografia de les seves obres, i per a una breu valoració dels aspectes científics, *Una mentalidad científica decimonónica: Francisco Javier Butinyà, S.J.*, a "Ciencia y...?" (1984), pp. 30-35. Actualment s'està fent a la Universitat Complutense una altra tesi doctoral sobre els aspectes de Butinyà com a educador.

Per aprofundir més sobre la seva figura i entorn, he de remetre a la meua tesi doctoral (*Estudio histórico-literario de Francisco Javier Butinyà*, Universitat de Barcelona 1978), mentre que per a una visió resumida em remeto al capítol de l'època dels Jocs Florals a *Literatura Catalana II*, UNED, Madrid 1998, on s'estudia la seva producció literària.

utòpics –les seves constitucions estaven inspirades en els textos de Fourier i Owen–, tret aleshores prou revolucionari dins de l'Església i nou a Espanya. De tota manera, a París, on el P. Butinyà va anar a raure ran de l'expulsió de la Gloriosa, n'hem trobat alguns precedents. Després d'aquest curt exili a França, va ser destinat a Catalunya, on va fer una altra fundació, a Calella (1875), semblant a la que havia fet a Salamanca ².

Les seves monges presentaven curioses peculiaritats dins el panorama general religiós del segle passat. Per exemple, entraven sense dot, cosa insòlita, que obria l'opció de la vida religiosa a la classe més pobre. I sobretot, que fonamentaven el seu treball en la indústria, val a dir que eren autèntiques monges obreres.

El jesuïta els ensenya la tècnica tèxtil, els repara els aparells mecànics, les fa anar a vendre als mercats llurs productes, vigila que no perdin la propietat de les màquines, les fa resar cantant durant la feina... Butinyà explica així a la seva família la nova congregació de *fabricantas*: “*Com en estos països [Castella] hi ha molt poca indústria, moltes fadrinas no saben què fer, y's perden. (...) Són nou ja, ab moltes pretendentas. Cuant tingan los fondos suficientes donaran també treball a todas las que vulgan, alberch a las serventas desacomodadas, y refugi a las donas de major etat que, no essent pobres, tampoco tenen lo necessari per viurer convenientament*” (7 febrer 1874).

Els destins que va tenir a la província jesuítica d'Aragó foren: Girona (fins a 1882), Manresa (fins a 1886) i Tarragona, on mor el 1899. Aquests anys, en què es dedicà fonamentalment a missionar, va continuar amb la tasca d'escriptor, iniciada el 1868 amb un devocionari anònim en castellà, llengua en què compta amb una producció abundosa, però sense preocupació literària.³

Aquestes breus notes sobre la seva vida ens defineixen el P. Butinyà

² Aquestes congregacions corresponen avui, respectivament, a les Serves i les Filles de Sant Josep. Aquesta darrera, el 1993, s'ha establert a Banyoles, a can Butinyà, a la Plaça Major.

Martín Tejedor, a l'estudi citat, valora molt la virtut de l'obediència en el jesuïta banyolí, la qual va mostrar fins a extrems heroics amb motiu de les seves fundacions. A través de l'epistolari es fa palès que els seus Superiors no li permetien d'atendre-les de la manera que ell jutjava necessari per al seu desenvolupament, sobretot des del punt de vista material, amb la qual cosa perillava la vida de les institucions, per tal com les monges no se'n sabien sortir en els afers econòmics i, segons consta documentat a l'arxiu diocesà de Girona, arribaven a morir de fam.

³ Firmades, compta amb 15 obres publicades de caràcter religiós, amb diferents edicions i traduïdes a diverses llengües (italià, tagal, francès, basc); també sabem d'obres anònimes, així com d'un parell d'inèdites, a més d'articles i poesies. Sobre la influència que rep de la literatura del Segle d'Or castellà, sobretot del P. Granada, poden veure el meu treball *Fray Luis de Granada y el Padre Butiñá: un impacto de la Edad de Oro en la Renacimiento*, a “Documentos A. Anthropos” 4 (1992), pp.78-84.

com una personalitat erudita, polifacètica i emprenedora, amb un ferm sentit apostòlic. Ací, però, com a autor de la Renaixença, ens interessa sobretot des del punt de vista de la seva creació literària en català, tot i que en tindrem en compte, però, aspectes més amplis, com a personalitat d'aquell moviment.

La valoració de la seva llengua es deriva en primer lloc del fet d'haver aconseguit una expressió viva i noble en un moment primerenc, en què aquesta fórmula no havia reeixit encara, car no havien aparegut les principals publicacions de Verdaguer.⁴

Les dues primeres obres catalanes de Butinyà s'editen el 1871: la peça dramàtica *La venjança del martre* i *Les migdiades del mes de maig*⁵. Aquest darrer llibre recull la seva espiritualitat, que avui és interessant pel seu caire de modernitat, sobretot pel que fa al concepte del treball; clou amb quatre poemes, valorats ja aleshores en fer-ne la crítica "La Renaxensa", on es diu de la seva llengua que "honra nostra renaxensa literària, usant un català que, evitant los arcaïsmes, és bastant pur y correcte"⁶.

Totes dues obres ens el mostren, malgrat el seu allunyament físic, plenament sensible al fet de la Renaixença. Cal considerar, amb tot, que l'únic lligam material són les seves arrels a Banyoles i, fet i fet, el constitueixen la família i el seu amic, l'arqueòleg Pere Alsius.⁷

⁴ Cal esmentar com a anterior l'aplec de corrandes mallorquines de Marià Aguiló (*Focs follets*, editat el 1909, data de 1850-1870), a l'estil poètic del qual s'ha comparat Butinyà alguna vegada; però no tenim constància de la seva lectura, bé que el 1855 els novicis jesuïtes van ser desplaçats pel Govern a Palma de Mallorca, on van estar-s'hi dos anys. Es conserva el diari de la comunitat, que fa relació de la defensa que va haver de fer el seu exalumne Josep M. Quadrado contra els atacs d'"El Iris".

⁵ La primera ha estat reeditada el 1996 pel Cercle d'Estudis Comarcals de Banyoles, i n'he publicat una exposició i resum a *L'obra dramàtica de Francesc Xavier Butinyà, home de lletres de la Renaixença*, "Revista de l'Alguer" VII (1996), pp. 217-232. I de la segona en vaig fer traducció al castellà, en una edició bilingüe que han publicat les seves congregacions religioses: *Les migdiades del mes de maig. (Lectures profitoses als menestrals)*, Fareso S.A., Madrid 1991, la qual reproduïx l'edició catalana del segle passat.

⁶ Va aparèixer al nº17 (3 maig 1871), signada per Pio Pi i Vidal i es reproduïx a l'Apèndix 2 de l'edició moderna citada. Aquella ressenya, a més de valorar que es facin obres religioses en català per al poble, destaca la senzillesa del llenguatge i ressalta els càntics "d'una poesia molt suau, y tant oportuns com tot lo demés", els quals revelen aquella ideologia nova i entusiasmada del moment del primer socialisme, realista però il·lusionat envers el treball.

Aquests originals poemes contrasten bé amb la producció poètica del moment, fins i tot amb la de la mateixa temàtica, que es mostra ben encaixada en els paradigmes homologadors del moment floralista.

⁷ Ho podem apreciar mitjançant els epistolaris. Una part del familiar s'ha editat a *Una visió de la dona catalana en el segle XIX*, ja esmentat a la nota 1; i una part del dirigit al segon, dins l'*Homenatge a Pere Alsius i Torrent (De l'epistolari entre Pere Alsius i el Pare Butinyà)*, a "Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles" (1986-1987). La resta, fora d'algunes cartes esparses, roman inèdita.

Escriu anys després dos obretes de missions (*Un granet de mostassa*, 1879, i *Joya del cristià*, 1882), que inclouen càntics construïts sobre els models populars, la qual cosa també farà Verdaguer. Ens deixa, doncs, a més de la producció en prosa i l'obra teatral, una curta però estimable aportació poètica ⁸.

Ara bé, la figura del P. Butinyà com a autor en català no va tenir aleshores més projecció i en recerca de les causes, en primer lloc, cal destacar que *La venjança del martre* es considerava anònima, perquè només era conegut el manuscrit, on no consta el nom de l'autor perquè no s'ha conservat sencer ⁹. Tanmateix, hauríem de considerar un altre factor, que és la interrupció, per part de l'autor, de la línia encetada d'escriure amb intenció literària, sota la dinàmica de recuperació cultural i de renaixement que havia anunciat en el pròleg de *La venjança del martre* com a necessària ¹⁰. Així com tampoc no constatem que, en tornar a Catalunya, tingués relacions amb els esdeveniments literaris del moment. Així doncs, havent combregat amb el tremp de la Renaixença i havent-hi contribuït, la seva obra literària n'ha quedat al marge i ha passat desapercebuda fins als nostres dies.

Cal valorar, doncs, que el P. Butinyà com a escriptor és gairebé una personalitat aïllada i que, senzillament, ja pel fet de no haver participat als Jocs Florals és una excepció entre els escriptors d'aquell moment. La seva desconexió, d'altra banda, pot haver influït en l'originalitat de la seva obra.

⁸ L'he editada al "Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona" XLVI (1997-1998), pp. 287-319.

⁹ El dr. Comas a la *Història de la Literatura Catalana* (ed. de Riquer, Comas, Molas; vol. IV, ed. Ariel, Barcelona 1972), la denomina *Peça sobre sant Martíà* i en tracta a les pp. 795-800. Tampoc no en coneixia l'autoria X. Fàbregas, qui la cita a *Història del teatre català* (ed. Millà, Barcelona 1978). Per tant, l'edició (*La venjança del martre*), que devia ser curta i no assoliria gairebé difusió, bé que consta a repertoris com el d'A. Elias de Molins, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX* (I, Barcelona 1889), no arribà a la crítica, que no l'havia identificada.

El manuscrit es conserva a la Biblioteca de Catalunya (n^o66), procedent del nucli primitiu d'Aguiló.

¹⁰ Cal suggerir que ens podem trobar davant un obstacle semblant al que va patir amb les fundacions religioses (vegeu la nota 2 més amunt), car sabem que demanà permís per publicar algun article a "La Renaxensa", revista on ja havia aparegut un poema seu el 1871, gràcies a la intercessió de l'historiador banyolí (*De l'epistolari entre Pere Alsius...*, pp. 80-81). El poema, que era la cançó *Al peu del bressol*, amb la mateixa inspiració que *Lo tam-pa-ta-tam* verdaguerià, s'ha reproduït en *Una visió de la dona...*, ja citat, pp. 45-46).

Així podem comprovar-ho a *La venjança del martre*, la composició de la qual és insòlita: és una obra culta, que consta d'una peça hagiogràfica que segueix l'estil tradicional, la qual va encapçalada per un pròleg que és un veritable manifest de la Renaixença i s'acompanya d'un compendi, el mòbil del qual és l'exigència de rigorositat històrica. Curiosa barreja, que manifesta la singularitat de qui la va dissenyar.

En el pròleg *Al curios lector* s'apleguen els components del Romanticisme que estaven fent germinar la Renaixença i ens dóna la raó de ser de l'obra des dels vessants personal, artístic, religiós i moral:

“Com altres t'ofereixen los fruits de llurs treballs y vetllades, jo te presento les estones estalviades a mon esbargiment y gaubansa. No poques voltes, fadigat d'ocupacions més serioses, m'assolava ab los recorts de ma infantesa per a tornar ab més coratge y afany al cumpliment de mos càrrechs y estudis. Al trobar-se un hom en llunyadanes terres, ecsperimenta gran dolçura repensant en la pàtria, y fins la remembrança dels jochs de la minyonesa fa aytal gotx que retorna de vegades lo cor esmortuït per la fadiga. Preguntaràs tal volta: ¿y per què, donchs, he pres per argument de mos esbarjos la vida de sant Martirià? No és dificultós endevinar-ho: só fill de Banyoles y està tot dit.

Quant ab l'imaginació contemplava lo pintoresch estany de ma vila, ara solcat per ramats d'ànecs, suara enterbolit per los saltirons y engallades d'un vol de polles aquàtiques; quant me figurava veure pintades en ses platejades aygües, jatsia las verdes montanyes de Rocacorva y de Sant Patllari, ja las blavenques cimes de la Mare de Déu del Mont, jatsia las blanquinoses crestes del Canigó, no podia menys de admirar la grandesa y bondat infinita del criador, que tant bellíssima morada fabricà per pobres desterrats. (...)

Só molt ayment de nostra riquíssima llengua, y axís no estranyes qu'en ella te parle, per més que fassa casi bé divuyt anys que visch allunyat de Catalunya. Si estimo sa llengua, no menys m'entusiasmo ab ses renombrades gestes...”

En resum, ens diu que el llibre és fruit d'estones de lleure, en què s'ha procurat l'esbargiment per mitjà del record nostàlgic de la seva terra; és un himne a la divinitat com a resposta a la bellesa que recorda del seu paisatge natal; i és lògic resultat de l'estima a Catalunya, a la seva història i a la seva llengua, i alhora, la màxima contribució que li és llegut aportar per al seu renéixer cultural. La seva “pobra ofrena nascuda d'un cor català” la destina

al “profitós entreteniment” del lector, segons el dictat clàssic d’ensenyar amb delit.¹¹

L’obra dramàtica, que consisteix en el procés i mort del sant, no solament tanca els llargs segles del teatre hagiogràfic sinó que alhora en constitueix una destacada peça literària.¹² L’autor hi empra els més purs elements tradicionals del gènere (estructura, fonts, personatges), cosa que l’allunya del drama religiós romàntic, com, per exemple, *La Verge de les Mercès* (1856) de Manuel Angelon. En una paraula, s’hi identifica amb la tradició, tot i que per la seva acurada elaboració en faci una obra artística, depurada, que pertany ja a l’actitud dels homes de la Renaixença. Butinyà sabia que el sant del seu poble no tenia obra dramàtica com els dels pobles del voltant, i es posa a la feina; amb actitud artística, però, no segons l’estil descurat de la tradició dramàtica hagiogràfica.¹³

Bon testimoni el tenim a la mètrica, variada i que suposa una riquesa i un esforç important abans del verdaguerià *Canigó* (1885), on va reeixir la varietat estròfica renaixent. En la nostra peça, per tal que cada escena canviï de mètrica, en les composicions que repeteixen model estròfic s’ha recorregut a rimes fonètiques diferents o bé a alterar la situació de la rima als versos senars o parells. No obstant això, si apreciem que per mitjà de l’alteració i combinació de rima i mesura sil·làbiques pretén d’aconseguir musicalitat, també constatarem com busca un sentit harmònic mitjançant unitats de conjunt o línies estructurades.¹⁴

¹¹ És ben conscient de la importància del fet renaixent, així com de la seva migradesa de recursos; havent-se referit al gloriós passat del poble català i de la seva llengua i a la necessitat de tornar-hi, diu: “Per açò i’escrich en català... Si no fas més, és perquè no puch. Y encara que pobre y allunyadat de ma pàtria, vull portar una pedra, jatsia petita, per aydar a enlayrar l’edifici de nostres glòries, mitx enrunat per art de lliberals anticatòlics, que suen y’s desvetllen per destruhir nostre esperit provincial y cristià castellanisant-nos en profit seu.”

¹² Vegeu la p. 805 de la *Història de la Literatura Catalana IV*, ja citada, on Comas la compara per tal de donar-li relleu.

¹³ Característica que s’aprecia bé als manuscrits que coneixem d’autors dels voltants de Banyoles (poden veure els meus treballs: *Un autor de pagès al segle XVIII: Narcís Collell*, “Revista de L’Alguer” III, 1992, i *Una comèdia de santa Quitèria del segle XVII*, “Annals de l’Institut d’Estudis Gironins” XXXIX (1997-98) Girona, pp.175-198), que tracten respectivament d’obres per als patrons de Galliners i de sant Martí de Campmajor.

¹⁴ La recerca d’efectes acústics no és d’estranyar si recordem que el P. Butinyà feia petites composicions musicals. (El P. Blanco en reproduceix alguna a *El Padre Francisco Javier Butiñá, S. J., y su obra*, ed. Ariel, Barcelona 1958).

Els versos que utilitza amb prioritat són l'heptasíl·lab i el decasíl·lab —models eminentment catalans, el primer de gust neopopularitzant—, seguit de l'hexasíl·lab. Amb el primer compon diverses formes estròfiques (quintetes, sextetes, dècimes) i el decasíl·lab l'usa tant amb cesura *a maiore* com *a minore* com sense cesura, a la italiana.

Les composicions prioritàries són el romanç i la silva ¹⁵. Trobem el romanç tradicional (7 síl·labes) i el romanç heroic (10 síl·labes); en tots dos casos, quan torna en una altra escena a la mateixa rima, ho fa fent rimar els versos en una altra posició. També distingim que quan fa la rima masculina *ó*, dues vegades en romanços tradicionals, es dona la diferència de ser en un cas un monòleg i en l'altre que hi ha tres interlocutors, la qual cosa diferencia els versos, per presentar més moviment i encavallaments més marcats. Amb els romanços empra totes les rimes vocàliques en versos aguts (*á; é; í; ó; ú*) i quatre en plans (*á-ae; é-ae; í-ae; ó-ae*). La silva presenta sempre rima consonant, generalment alternada femenina i masculina, amb abundància d'apariats.

Entre els aspectes literaris de *La venjança del martre* també cal referir-se al llenguatge, el qual s'adiu als personatges i a les situacions (ira, sorpresa...), raó per la qual reflecteix quan escau la parla col·loquial (*jo'ls hi promet/ jo'ls he promès*) o fins i tot grollera (*patxorra*), cosa que dona vivesa als diàlegs, així com va ocasionar que Aulèstia la criticqués com a vulgar en la seva ressenya a "La Renaxensa" (nº 20, 15 novembre 1871). Quant als caràcters, cal dir que, encara que segueixin el maniqueisme d'habitud, tenen certa flexibilitat, i no són pas hieràtics com havia estat normal en aquest gènere, ans mostren sovint matisos psicològics

No trobem ressò dels trets al·legòrics que s'havien anat introduint en els personatges de les comèdies de sants, com tampoc no hi fan presència el graciós o les escenes de galanteig, elements típics d'influència castellana.¹⁶

De tota manera, cal tenir en compte que els personatges s'inspiren en un model de fons, car s'adeqüen a l'estereotipus de les figures evangèliques lligades al martiri de Jesucrist. No es fa difícil de reconèixer en algunes situa-

¹⁵ No segueix en l'aplicació de les composicions la preceptiva d'*El Arte Nuevo* de Lope de Vega, vigent al teatre culte del barroc (vegeu F. Fontanella, *Tragicomèdia pastoral d'amor, firmesa i porfia. Lo desengany*, a cura de M. M. Miró, Institut del Teatre, Barcelona 1988, p. 255).

¹⁶ Cal considerar que l'ombra de l'acte sacramental s'havia projectat amb força sobre el teatre religiós. Encara, podríem recordar ací una obra culta hagiogràfica del Barroc, la *Comèdia famosa de la Verge y màrtir santa Bàrbara* del Rector de Vallfogona, on sortien nimfes i tot.

cions *Judaich* com sant Pere, *Florentí* com sant Joan, *Llibori* com sant Pau, *Eutròpia* com Maria, o bé Judes, Herodes i Pilat darrere *Fabi*, *Meteli* i *Sever*, respectivament. A aquest paral·lelisme s'afegeixen encara les referències al seu temps, que suren de tant en tant darrere la línia argumental i que reflecteixen l'ambient de l'època (com ara la bel·ligerància religiosa), o bé transpuen l'al·lusió a fets concrets (com la situació conflictiva de la Santa Seu). Aquesta ocasió d'exemplificació l'aprofitarà l'autor per tal d'adoctrinar al respecte, sobretot amb intenció sociopolítica.

Si aquest fet de superposar diferents plans és inoït en obres hagiogràfiques, també ho era una altra nota que li atorga un toc modern: l'afany de rigor històric. Afany que, d'altra banda, va lligat al científisme dels homes del segle XIX; i així com Flaubert feia un viatge per tal de reproduir amb exactitud l'entorn exòtic de la seva novel·la històrica *Salammô* (1862), Butinyà assentava la seva ficció a les actes del sant.

Ara bé, tot i seguir la línia popular pròpia d'aquestes peces tampoc no va arribar al poble. I això, no només perquè hagués fet una peça molt llavorada i amb ressonàncies culturals sinó també perquè aleshores ja havia canviat la naturalesa de l'entitat receptora. Val a dir, la societat banyolina, en una dinàmica burgesa i pròxima a la industrial, bé que molt afeccionada al teatre, no ofería l'hàbitat propi del tipus d'espectacle que havia fet les delícies dels nostres avantpassats al llarg de segles, i que encara es mantenia a llocs propers¹⁷. A més a més, com que Butinyà l'havia filtrada dels elements més vulgars d'aquell gènere, com ara de l'humor que acostumava a fer-hi presència (per exemple, en figures com la del criat), no satisfaria tampoc com a espectacle popular; altrament, hi trobem una forta dosi de contingut ideològic —no segons l'estil doctrinal repetitiu, ans de primera mà i aplicat al seu temps—, amb què se separava del tòpic amanit secularment. És a dir, que, malgrat que teatral, és una obra eminentment literària, més per a ser llegida que no pas representada.¹⁸

¹⁷ Bona mostra del caràcter rústec d'aquestes representacions ens l'ofereix Pep Vila a *L'escenificació del "Martiri de sant Julià i santa Basilisa"*, obra dramàtica rossellonesa del segle XIX, a "Revista de l'Alguer" II (1991), pp. 209-222.

¹⁸ Se'n va fer una lectura com a teatre-fòrum a Banyoles, el 3 de desembre de 1960, amb motiu del 125 aniversari del seu naixement. Ens confirma que sigui una obra de teatre per llegir que no hi hagi cap al·lusió enlloc envers una possible representació. Encara, basta fer una ullada al catàleg d'Yxart d'obres representades entre 1866 i 1879: només en ressenya una de tràgica i sis d'històriques i no hi fa cap agrupació per a les religioses (*Teatre català*, pp. 213-340). Val a dir que, encara que ens trobem en un període d'alta eferescència del gènere teatral, era tota una altra la demanda.

Cal tractar també del *Compendi* o *Vida*, que lògicament va ser la part del llibre que més va apreciar l'historiador Aulèstia i Pijoan en fer-ne la ressenya per a "La Renaxensa" ¹⁹. El jesuïta ens hi ofereix les dades de la biografia del màrtir, patró de Banyoles, sobre les quals ha muntat la seva ficció per tal que el lector en pugui ser crític i distingir-hi els criteris. Amb aquest motiu n'ofereix el corpus, tant de dades històriques com pròpies del bagatge de la tradició. Finalment, clou l'obra amb les actes del martiri del sant, que no consten enlloc més.

De diferents caires, doncs, *La venjança del martre* se'ns mostra com a una obra de cruïlla, ambivalent en la combinació de factors nous i vells, moderns i tradicionals. És així que, en col·locar-la en el panorama del teatre català, com que ens trobem davant una obra que ha seguit el model secular, no podem deixar d'incloure-la dins el gènere hagiogràfic ²⁰. Però si la volem situar en funció de la seva tècnica i tarannà renaixentistes i de l'esperit científic de l'època, l'hem d'inserir a la Renaixença, moviment a més a més recuperador de la memòria cultural per antonomàsia ²¹.

Tot plegat, *La venjança del martre* és una obra hagiogràfica, però d'un autor de la Renaixença. Respon, doncs, a la recepta dels classicismes que fan obres cultes amb el material popular, que volen ennoblir el seu present amb materials vells. Com escau a aquell moviment literari, d'embranchida renovadora i que mirava al passat.

A l'altra obra del 1871, *Les migdiades del mes de maig*, és on millor es recull l'aspecte laboral, el més característic de la seva espiritualitat: "*No és lo treball cap humiliació; és, al contrari, l'honor dels hòmens de bé. (...) Nostres avis tenían a més glòria viure dedicats al treball qu'heretar pomposos títols de llurs besavis... Per això en los sepulcres, en las obras que deixàvan a la poste-*

¹⁹ Diu també que de la seva llengua "sols llohansas tenim que fer-ne, puix sa naturalitat y pureza, y la propietat en la construcció dels períodos, revela'l gust y erudició fills d'un estudi de nostre idioma tan notable com digne d'imitació."

²⁰ Hi insistim amb paraules del Dr. Antoni Comas, segons qui és "paradigmàtica tant pel que fa al tema i al seu desenvolupament com a la mètrica i a la tècnica teatral en general" (*Història de la Literatura Catalana* IV, p. 800). Amb la qual cosa, si considerem aquesta obra en certa manera com a epigon del gènere mil·lenari, viu aleshores encara, situem les seves acaballes a la zona gironina, d'antiga arrel dramàtica.

²¹ A "La Renaxensa" (II volum del 1874), recollim encara aquest plany: "¿En quinas obras trobem vuydadas las moltas y magníficas glòrias del nostre passat, que deurían constituir l'orgull de la generació present? ¿Ahont veyem que s'hàjan aplicat a las necessitats modernas los gloriosos exemples de l'antigor?" (*Algunas ideas sobre'l teatre català* de J.Roca y Roca).

ritat s'honoràvan ab las insígnias de llurs oficis: los corders hi fèyan esculpir la càbria, los sastres, las estisoras (...) L'home nasqué per a treballar com l'au-cell per a volar... No és per lo tant lo treball càstich del pecat." Butinyà, en aquest llibre, proposava un nou orgull humà davant el treball, com havien fet els primers socialistes, cosa que presentava amb una nova mística.

També se singularitzava com a capellà, en una època en què coexistien les pràctiques exorcistes, per la valoració del progrés, bo i arrenjerant-se amb els homes erudits que no ho veien com una amenaça per a la religió. Ho expressa clarament i bella al pròleg de *la Joya del cristià*, tot i que adverteix també que, quant al desenvolupament tecnològic, calia establir un ordre de valors:

"Admira, cristià estimat, y ab dols plaher d'ànimas nobles contempla transformada la terra ab los nous invents y aplicacions de las cièncias físicas. No t'encísan tals progresos, ignorats de nostres avis? A mi, certament, me convidan a lloar la sabiduria infinita del Criador y sa dolsa y benèfica Providència. No'm dolen semblants milloras, abans bé m'agradaria, com al que més, poder pertot arreu atravesar camps y montanyas al xisclet de la locomotora; tenir en tots los pobles estacions hont enrahonar per fils elèctrichs ab los habitants de las més allunyadas fronteras, vèurer nostres rius sembrats de fàbricas, tan avansadas que fer poguessen competència ab la més alta perfecció extranjera. Tot això, y encara més me complauria. Mes, ay! No voldria pas, com esdevé per desgràcia, que sols aquestas prosperitats materials se'n portassen la preferència, sinó que vinguessen enderrera, deixant passar endavant lo cultiu de l'esperit, a qui de dret la primeria li pertoca."

Un capítol important de la seva producció literària i mostra fefaent de la naturalitat i correcció de la seva llengua és l'epistolari.

El que adreça al seu amic Pere Alsius ens deixa veure els seus criteris lingüístics i, encara, recollim una important idea literària, que contrasta fortament amb un moment d'exaltació trobadoresca i flouresca: l'admiració per la llengua del classicisme català.

"Estich molt complagut per l'entusiasme que noto en pro de nostra oblidadada llengua, però'm sembla que alguns prenen mal camí per fer-la florir com caldria. Jo som de parer que són preferibles los arcaïsmes als neologismes castellans o francesos, y per lo tant, que, trobant en l'arxiu de nostres antichs escriptors paraulas pròpias, és reprehensible anar-las a manllevar a la casa vehina. Dich això per haber llegit en La Renaxensa un consell que m'apar contrari. Li puch assegurar que al llegir l'història de la conquesta de Mallorca y la traducció de la carta de St. Bernat a la seua sor, m'admiraba de la riquesa de

nostra bella parla y m feya dol considerar lo menyspreu en què tristament jeya. Espero que ressucitant nostra llengua, ressucitaran ensemps nostras tradicions gloriosas emmoïlladas en lo catolicisme puríssim” (25 juny 1871).

Observem-hi encara que, així com feia al pròleg de *La venjança del martre*, ha anticipat ací la tesi tradicionalista que Torras i Bages exposarà a *La tradició catalana* vint-i-un anys després.

D'aquell epistolari destaquem dues opinions de tipus gramatical: la pruija per tal d'assentar les fórmules més riques i la necessitat de codificació.²² Segons la primera opinió, i congruent amb la proposta que fa de recuperar el demostratiu en la seva dimensió espacial completa, paral·lela a l'adverbial de lloc, distingeix la forma *aquex*. Respecte a la segona, és contundent respecte al fet de deixar-se de partidismes quan, malgrat que en l'edició li han estrafet les rimes que tant li devien haver costat,²³ manifesta el desig “*que tots fórem uniformes quant possible sia.*”

Pel que fa al lèxic, rebutja els neologismes innecessaris, ni francesos ni castellans²⁴, havent-hi recursos propis “*a l'arxiu de nostres antichs escriptors*”. A tal fi, ell consulta els documents de la Corona d'Aragó que ha publicat Bofarull; ho comprovem per la defensa que fa del mot *environar* com a autènticament català, en una carta al P. Fita, perquè en aquells “*podiera citar más de cien ejemplos en que se usa dicha palabra*”. I això, d'altra banda, ens pot explicar en part la freqüent presència d'arcaïsmes en l'obra dramàtica.²⁵

²² Les cartes en què tracta d'aspectes lingüístics es poden consultar a les pp. 80-82 de *De l'epistolari entre Pere Alsius*, ja citat, i a les pp. 307-308 de l'edició moderna de *Les migdiades*, es recull la carta esmentada al Fidel Fita, S.J., amic seu i resident aleshores a Banyoles (Totes daten de l'any 1871).

²³ El corrector li havia corregit els plurals femenins en *-es*, però deixava la terminació de la 2ª persona verbal *-as*. Així, per exemple, en els casos *fantasmes/ pasmas*, *tristures/ torturas*, en què es fa malbé la rima visual, la qual es respectava tradicionalment. Se'n plany, doncs, en dir-li poc després a Alsius sobre aquella terminació: “*si os tinch de parlar ab franquesa, en la prosa no'm desplau, mes en la poesia caldria donar llibertat al compositor segons millor li vingúés*”.

²⁴ Alguns dels que usa (*etxís* ‘hechizo’) figuraven en el *Nou diccionari manual català-castellà* de J. Grases (Girona 1845), de la seva pertinença. D'altres són normals del cabal de la llengua poètica, amb castellanismes seculars, o bé de la popular religiosa (*tristura*, *ponçonya*, respectivament). D'altres, encara, consten al diccionari d'Alcover-Moll (*sabiduria*), la qual cosa vol dir que tenien entitat.

²⁵ La voluntat arcaïtzant, també palesa en la conjugació, es troba accentuada al drama, segons és lògic d'una llengua més literària; aquest carés destaca encara sobre la llengua de la restant producció i àdhuc avantatja *Les migdiades*. Hi veiem formes (*qualcaltre*) que no emprava normalment i abunden els cultismes (*malívol*); alguns casos són mots formats per derivació o composició (*austeresa*, *adaquell*). Les formes estranyes poden ser d'elaboració pròpia o bé haver estat rescatades de documents antics.

I no és d'estranyar que en la prosa del *Compendi* pretengui emular aquella sintaxi equilibrada i ben construïda, amb suaus símptomes llatinitzants: ablatius absoluts (*Mogut d'aquest estímul*); anteposició del participi en el verb compost (*demanat havia*); col·locació del verb al final de l'oració (*La pau y tranquil·litat de què en aquell país la rel·ligió gaudia*); així com que recorri a llatínismes (*crudel*). Coses que a més a més no són rares en qui dominava la llengua clàssica i també hi escrivia.²⁶

Ara bé, més enllà dels seus criteris interessin les mateixes cartes, que són un model de naturalitat de llengua, col·loquial i viva, i alhora bona mostra d'aquella època a través d'una personalitat culta, testimoni de l'esperit de la Renaixença vista a través d'un home de lletres i alhora un erudit de mentalitat moderna.

Del familiar, s'ha publicat l'adreçat en català a la seva cunyada Dolors Oller (nota 1). Aquestes cartes són testimoni d'excepció d'una relació qualificada d'amor fraternal a la llum dels estudis psicoanalítics i normalment coneguda com a amor místic. Car, compadit de l'estat en què es troba la jove, vídua del seu germà Joan, amb la càrrega del negoci i responsabilitat familiar, esdevé per a ella guia tant espiritual com pràctic; val a dir, tant l'ensenya a resar sense haver d'anar a l'església com li dóna la fórmula per fer elixir per a les dents. Ara bé aquesta funció no treu, car no ho considera allunyador de Déu, que hagin d'anul·lar el gran afecte que els uneix. Valgui una petita mostra dels tres aspectes assenyalats en cartes de 1868-1869:

*“En cuan a lo que'm dius que't sembla massa combregar tan sovint per una persona que viu enmitj del món, hont no se pot menos de càurer en algunas faltas, t'enganyas, Dolores mia; y veuràs per què. Diga'm estimada: qui necessita d'aliments més confortants, aquell que viu en un país hont lo sol aire dóna vida, o bé'l qui té de respirar un aire que fa pèrdrer de seguida las forsas?”*²⁷

“Te volia consellar una cosa. Diga'm, sabs si en la possessió que teniu s'hi trobaria aigua a poca profunditat? Si hi hagués esperansa de trobar-ne, jo, en lloch de vosaltres, hi faria un pou per regar-ho tot per medi d'una bomba a vapor, que no costaria molt. Però, tant si's conserva saqué com si ho

²⁶ L'any 1871 s'autografia a Salamanca un tractat seu de Teologia en llatí, titulat *Novissimis*, derivat de la seva docència a la Universitat.

²⁷ Teories que es recullen al seu llibre *La comunión frecuente y diaria*, no editat fins el 1925.

transformàsseu en regadiu, en cas de que hi hagi bastanta profunditat de terra, hi plantaria tot a l'entorn, de cinch en cinch passos, arbres eucaliptus, que dintre uns set anys vos donaria un producte molt gran de fusta, y al mateix temps milloraria la terra conservant-la més fresca. Dits arbres necessitan molt poch cuidado, consèrvan la fulla tot l'any, que és molt olorosa, y no s'han de podar mai. La fusta que donan és de las més preciosas. Si-n vós [vols] plantar, no hi ha més que procurar-te la llavor, que de segur se vendrà en Barcelona, y sembrar-lo a principis de mars. No-m recordo cuantas feixas me diguéreu que-n tenias y cuant trèyau d'arrendament."

"No podem viurer junts, com lo gran amor que-ns tenim t'haurà fet desitjar més d'una vegada... És dels sacrificis més grans que el Senyor me pot demanar, però és ben petit per lo que mereix de nosaltres aquella bondad infinita... Fassa's la sua voluntat perquè algun dia nos poguem reunir en lo cel, sense por de separar-nos mai més. (...) Ja sabs que t'amo y que t'amo de veras, y que desitjaria poguer-te fer una santa y encèndrer en lo teu cor lo foch del'amor diví, que deu ser lo vínculo de nostre mútuo carinyo fraternal... No és veritat que no hi han dos germans que s'estimin tan cordialment com tu y jo mos estimem?... Què té de mal recordar-se, per més sovint que sia, d'un germà a qui s'estima entranyablement?"

Fragments que revelen un cop més una gran llibertat de consciència i un ferm fonament cristià, trets molt a valorar en una època tan hipòcrita i adotzenada com era la decimonònica.

I si és una personalitat important des del punt de vista religiós, principalment com a fundador, també ho és quant a les nostres lletres, pel contingut espiritual tant com pels valors formals; en conjunt, com a personalitat de la Renaixença. Car, bé que va publicar moltes més obres en castellà (nota 3), aquesta llengua era per a ell vehicular del missatge religiós i no és considerat en aquesta literatura des del punt de vista literari, mentre que quan escriu en català té una intencionalitat artística. I, home d'una àmplia cultura, va dedicar moltes hores a mirar d'aconseguir-hi una bella expressió, cosa que a més a més l'assolava, com vam veure al pròleg al drama de sant Martíà.

Poden interessar també, per a un àmbit gironí, unes notes generals sobre la caracterització de la seva llengua. De bon començament cal dir que respon al català del nord-est del domini lingüístic, amb la consabuda identificació de vocals àtones (*remat/ramada; morfullar/murfullar*). Aquells trets es poden apreciar també en el lèxic, amb formes i girs propis de l'àrea gironina (*baldament*). Ara bé, tot i que comptem amb l'estudi que va fer Arabia i

Solanas sobre les característiques del català del sector de Banyoles, fet poc després de la redacció de la nostra obra,²⁸ és arriscat d'assegurar els usos peculiars banyolins, sobretot a la llum de les moltes coincidències que presenta aquell vocabulari amb el *Diccionari* de Labèrnia (ed.1864). De tota manera, la utilització de vocables que Coromines atesta com a gironins n'és una bona guia, així com s'hi poden advertir alguns trets clarament peculiars d'aquella parla.

Hem vist suara que bevia als documents de la Corona d'Aragó i a la llengua antiga; ara bé, no és aquesta la seva única font, perquè, en la mateixa carta ja esmentada al P. Fita, garanteix l'autenticitat del vocable *environar* perquè n'havia sentit en boca dels pagesos de l'Empordà un altre de la mateixa família (*environs*). Això ens pot explicar mots, com ara *martre*, que són formes antigues però que s'han conservat com a dialectals.²⁹

Aquest fet d'aplegar la via culta i la popular per tal de constatar la puresa de la llengua, que des del punt de vista lingüístic constitueix un encert, fa que la seva obra palesi una riquesa lèxica considerable. Com ja se'n van adonar els lexicògrafs, car trobem vocables de l'obra dramàtica i compendi, tant al recull d'Aguiló, qui n'extreu vocables amb citacions per al seu *Diccionari* (*bordisser, engallada, fallanca, immarfullable, pèscara d'hom, rajol, rierench, tritllejar*), com al *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll, que a vegades les recull del primer (*pèscara d'hom*). S'hi donen com a autoritats (*soplutg*), o bé com a mostra de la parla gironina (*morfollar*) i de Banyoles (*tritllejar, fallanca, patolla*).

També pot convenir de referir ací algun aspecte de tipus històric. Deixant de banda els comentaris sobre numismàtica, epigrafia, etc., que seguim a través de l'epistolari amb els investigadors Fita i Alsius, hauríem de comentar el compendi històric mencionat. Perquè és sabut que les obres dramàtiques bevien a les fonts tradicionals, essencialment els goigs i la

²⁸ Es va publicar el 1882 a l'*Extret del Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana*. Vaig reeditar el *Vocabulari* estrictament a *Un vocabulari banyolí d'ara fa cent anys*, "Revista de Banyoles" 598-599 (1981).

²⁹ Es fa difícil de destriar el seu gust arcaïtzant de les expressions dialectals; amb tot, ens pot servir de referència l'epistolari. Veiem en aquest darrer, per exemple, que utilitza també els temps compostos amb *ésser* i *som* per a la 1ª persona del present d'indicatiu d'*ésser*, però, per contra, fa el subjuntiu i imperatiu a la moderna (-*eu*, i no -*au* en la 2ª persona del plural, com fa al *Drama*). Davant d'això, el corrector, en preparar l'edició, tendirà a modernitzar la seva parla (*s'és dictat* l'esmena amb *haver*; els pronoms febles *mos, nos*, per *ens*).

Si ho contrastem amb el *Diccionari Aguiló*, observem que algunes formes que Butinyà usa hi són ressenyades com a dialectalismes (*falòria, xacota*), mentre que altres hi figuren com a pròpies de la llengua antiga (*erro, sedegar, setiar*).

Llegenda àuria de Jacopo de Voragine,³⁰ la qual no recull la vida del màrtir d'Albenga. I segons hem comprovat i exposem a l'edició moderna, Butinyà segueix els goigs nous que foren redactats el 1852 –potser amb la seva participació quan era estudiant i congregant a Girona– i aprovats pel bisbe, Lorente y Montón, director de la congregació. La nova redacció completava i aclaria segons les actes alguns fets biogràfics del sant patró, confusos o inexactes als primers (esmenta el bisbe d'Albenga, Junci, a qui succeí Martirià; fa referència a la seva estada al desert; en rectifica les dades).³¹

El P. Butinyà al·ludeix a aquesta via popular en el pròleg del *Drama*, però només d'una manera sentimental, en recordar el seu cant en boca dels pares ja morts. Per contra, en el *Compendi* explica detingudament les actes de la vida de sant Martirià, per tal que el lector pugui establir la confrontació amb la peça dramàtica. A més, hi afegeix informació de tipus històric, resultat de consultes amb bibliografia que tindria a l'abast, sigui dels bol·landistes –els jesuïtes belgues estudiosos de temes hagiogràfics amb esperit crític–, o bé d'altres fonts, que va concretant. Al meu parer, el P. Butinyà, a més d'oferir-nos aquella explicació, ens hi estava donant un model d'harmonia i una demostració de la possibilitat de conjunció de les vies científica i tradicional.³²

Cal valorar el seu tarannà de voluntat científica, el qual manté fins a les darreres obres, com veiem en excusar-se per haver d'escriure amb arguments *a priori* sobre sant Josep³³. Ara bé, el criteri metodològic que segueix al *Compendi* de la vida del sant el manifesta inequívocament en el seu preàmbul quan rebutja els qui en interpretar les actes són o bé massa crèduls o bé desconfiats; segons argumenta, el seu és un punt intermedi o equilibrat, car –com recull de la saviesa popular– “*entre poch y massa, la mesura passa*”. Així, molt sovint les seves explicacions són deduccions lògiques dels fets que ens han pervingut per via tradicional, bé que ell mateix ho qualifiqui de conjectu-

³⁰ El P. Butinyà en recomana sovint la lectura en les seves cartes; *La leyenda de oro* que conserva la família és l'edició del P. Ribadeneira (Barcelona 1865), on només s'esmenta de passada sant Martirià com a patró de Banyoles (II, p. 310).

³¹ Les actes no deien que trigués tres anys a ser bisbe d'Albenga, com resen els primers, ans que es va estar tres anys a l'illa i tres més al desert, com especifica també Butinyà al *Compendi*.

³² Tant el pròleg de *Les migdiades* com el de *La joya del cristià* tracten de la necessitat de combinar religió i ciència. El tema era important per a un religiós vuitcentista de formació científica, a qui entusiasma la ideologia del progrés.

³³ *Glorias de san José*, ed. Subirana, 30 ed. Barcelona 1909, p. XIV. (La 1ª edició és del 1889).

ra; tot amb tot –com esdevé a vegades amb els plantejaments científics del passat–, avui considerem aquella retina d'un científisme innocent.

Per acabar, hem de fer referència a la commemoració de l'aniversari de la seva mort, que s'està celebrant arreu, tant per part de les seves congregacions com dels jesuïtes. Va començar tot just un any abans, el 18 de desembre de 1998, a Salamanca. En aquella ocasió vaig adreçar-me a un nombrós auditori de religioses de diferents parts del món, recomanant-los que llegissin la seva obra en català, ja que tanta feina li havia donat d'aconseguir una bona expressió i on trobaran la seva més prístina espiritualitat. I els vaig llegir els poemes de *Les migdiades del mes de maig*, amb unes poques estrofes dels quals clourem aquest treball:

FI DEL TRABALL

*A Déu, Mare meva,
me'n vaig a plegar,
que'l cos ne vol treva
y estich mitg cansat.*

*J'he complert ma taxa,
j'he fet mon negoci,
just és que sant oci
ne prenga també.
Però vostres lloas
seguiré, Maria,
per més que lo dia
ja toque al seu term.*

*Que llestos que pàssan
los anys y la vida!
Com vòlan sens mida
los béns d'aquest món!
Y a l'home enamóran
ditxas transitòrias?
Y aixís són las glòrias
que etxísan a l'hom?*

*Pàssan las riquesas,
los plers també pàssan;
y·ls hòmens los càssan
com béns eternals?
Lo etern sols estimo,
qu'és lo que sols dura;
sols lo etern ventura
pot donar al mortal.*

*També llestos corren
los traballs y penas,
y a més són cadenas
que'ns pújan [al] cel.
Si l'hom las soporta
ab pau y alegria
són, al millor dia,
font de goig etern.*

*Llavors, Mare mia,
del suor las gotas
me serviran totas
de ditxa sens fi.
Las gotas, Maria,
que Vós recullíreu
y en or convertíreu,
diamants y rubins.*

*En perlas qu'adornen
l'eterna corona,
qu'en premi Déu dóna
a l'hom afanyós.
Què valen riquesas
y glòrias mundanas?
Són bambollas vanas,
són sement de mort.*

JÚLIA BUTINYÀ

AL COMENSAR LA TAXA

*Si'l jornalер implora
de Vós aussili,
Vós acudiu, Senyora,
al seu socós.
Y'l pobret troba en Vós l'esperansa
que li roba'l patir d'est desterro;
y sou Vós sa alegria y bonansa,
Vós la mare qu'aixuga sos plors.*

*Per Vós, pluja feconda
pansits camps rega
y en goig lo cor inonda
dels masovers,
que contéplan los blats ufanosos,
abans tristos, mitg morts de secada,
y a tothom comunícan gojosos
llur dalè, llur afany, llur plaher.*

*Per xò, dolsa Maria,
las vostras glòrias
canta de nit y dia
lo menestral.
Y'l ferrer al repich de l'enclusa,
y'l fuster al soroll de cops d'aixa;
la gent tota, contenta y confusa,
vos pregónan sa reina eternal.*

*Y lo treball delícia
cantant se'ls torna,
perquè mirau propícia
al diligent;
y en lo sòl carinyosa'ls feu sombra,
y dalit los donau d'afanyosos
quant la mandra ab sa llòbrega sombra
del jornal apartar-los pretén.*

*Fragants y fins aromas,
floretas totas
exhàlan en las plomas
del suau mitjorn.
Y la rosa, ·l clavell y lo lliri
nou encens a Maria li porten,
a la reina eternal de l'empiri,
a la mare més dolsa del món.*

*Merlots, muixons, cardinas,
refilau trobas,
cantau ab veus divinas
alegres trins,
a la verge més pura y més bella
que contémpian pasmats los arcàngels,
a la Mare de Déu, a la estrella,
del mateix Déu inmens clar espill.*

*Ella és bàlsam dolcíssim,
mel la més rica
qu'en aquest sòl tristíssim
dónan las flors.
Ella n'és consol dels que plòran,
la salut dels malalats que l'invócan.
Tots per ella mils béns atresóran.
Son nom sol dóna pau y confort.*

*Déu vos salve, princesa,
nostra alegria,
rebeu eixa finesa
d'un pobre fill,
que sos tristos quefers dolcifica
publicant vostras glòrias eternas
y en est món no trob ditxa més rica
que cantar vostras glòrias sens fi.*

JÚLIA BUTINYÀ

AL COMENSAR LO TRABALL

*Benehiu, oh Mare mia,
en est dia
mos quefers,
qu'ab Vós la brava tempesta
tinch per regalada festa
ni tem res.*

*Ab Vós, donchs, al mar me llanso
y descanso
tot tranquil.
Y la tormenta més fera
no podrà ma nau lleugera
sumergir.*

*Si hasta'l cel arriba l'ona
y retrona
tempestat,
lliscant ma fusta per l'aire,
com aureneta remaire
de la mar,*

*arribarà tot gojosa,
tot ditxosa,
fins al port.
Fins al port que'l cor enyora
volarà llesta ab bon'hora
y ab conort.*

*Pus quant vol, bé té Maria
nit y dia
ben lligats
los vents que las naus assótan
y las onas abalótan
d'aquest mar.*

*Qu'és un mar aquesta vida
que convida
a trist plor.
N'és mar hont la mort molts tròban
o vils piratas los róban
llurs tresors.*

*Benehiu-me, verge santa,
donchs és tanta
la virtut
de què os enriquí l'Altíssim
fent-vos nostre escut fortíssim
de salut.*

*Y en los neguits, gran senyora,
qu'a tothora
causa est mar,
guiau-me al port hont regna calma
y puga collir la palma
del treball.*

*Al mar, donchs, sens por me llanso
y no'm canso
ja de dir:
Allà'm llanso, Mare mia,
que tenint-vos jo per guia
vaig tranquil.*